

nem idiomatum, propter hypostaticam unionem. Sicut ergo ex his verbis necessario infertur, quando Christus pependit in cruce, Verbum fuisse naturæ humanæ hypostaticè unitum, ita etiam concluditur, cum corpus ejus jacuit in sepulchro, vel anima descendit ad inferos, Verbum fuisse illis hypostaticè unitum. Et hoc modo afferri possent hoc loco omnia testimonia Patrum asserentium Christum vel Deum sepultum esse, vel ad inferos descendisse, quæ postea suis locis referemus. Confirmari hoc potest ex alia locutione fidei, scilicet, Deum mortuum esse, seu mortem pro nobis accepisse, ut expresse loquitur Concilium Tolet. XI, in confessione fidei. Nam sicut si in instanti conceptionis Christi Verbum non fuisset unitum corpori, non potuisset vere dici Deus conceptus ex Virgine, ita si non esset unitum corpori mortuo in instanti mortis, non potuisset vere dici Deus mortuus, seu assumpsisse mortem. Sicut etiam si Verbum dimitteret humanitatem, licet in eodem instanti peccaret, jam Deus non peccaret. Video dici posse, participium *mortuus* ampliari ad id quod est vel fuit; tamen revera *assumpsisse mortem*, non recte ita explicatur, sed requirit unionem cum corpore mortuo, præsertim cum etiam sit concedendum, Deum surrexisse a mortuis. Nam, teste Paulo ad Col. 1, Filius Dei hac ratione est *primogenitus mortuorum*. De quo idem Paulus, Act. 13, interpretatur illud Psal. 2: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Non autem resurgit nisi quod mortuum jacet; ergo necesse est ad veritatem harum locutionum, ut Filius Dei manserit corpori unitus. Præterea est hæc communis Patrum sententia; Damasceni, l. 3, c. 27, ex quo illud axioma manavit: *Quod Deus assumpsit, nunquam dimisit*. Gregor. Nyss., orat. 4 de Resurr.: *Cum Deus (inquit) totum hominem per sui infusionem et contemperationem in divinam naturam transformasset, in tempore quo passio administrata est, ab altera parte, id quod semel immixtum et contemperatum erat, non separavit. Nam dona Dei hujusmodi sunt, ut eorum illum pœnitere non possit; sed animam quidem Deitas a corpore sponte sua disjunct, se autem in utrisque manere ostendit*. Et infra, ex hac veritate declarat quomodo simul esse potuerit idem Filius Dei in sepulchro et in paradiso. Quod clarius dixit Athanasius, l. de Incarn. Christi: *Nonne divisus in duas partes ut homo, et in sepulchro, et apud inferos agebat; et infra inquit, deitatem nudam non potuisse ad inferos descendere,*

et expirationem non fuisse deitatis traductionem seu transmigationem, sed animæ discessum. Idem late docet Augustinus, tract. 47 in Joann. Ratio vero est, quam supra, in comment. art. 2 D. Thomæ, explicatam reliquimus. Hic vero addere possumus, cum Christus statim surrecturus esset in eadem humanitate Verbo hypostaticè unita, non oportuisse ut relinqueret partes ejus, et eas statim reassumeret. Præterea, Verbum assumpsit nostram naturam ad operandum nostram salutem; sed etiam in morte illam operatum est moriendo, descendendo ad inferos, resurgendo; ergo oportuit semper illam unionem conservare, ut hæc omnia Deus ipse pro nobis operaretur. Tandem, corpus et anima Christi ita fuerunt unita hypostaticè Verbo Dei, ut unio eorum ad Verbum non habuerit essentiali seu physicam dependentiam ab unione eorum inter se; ergo, dissoluta hac unione, non sequitur illam etiam fuisse dissolutam. Ergo non fuit amissa. Quia quod non est necessarium ad mortem Christi, neque ad nostram salutem et ad honorem Christi non pertinet, sed potius illi ac divinæ gratiæ derogat, nullo modo asserendum est. Dices, ex Ambrosio, lib. 10 super Luc., corpus Christi non potuisse mori manens Verbo unitum, quia cum Verbum sit vita, illo præsentem non potuit mors in Christo locum habere. Respondetur: si (ut Ariani dicebant) Verbum fuisset carni unitum per modum animæ formaliter vivificantis illam, argumentum locum haberet; tamen, cum illa sententia sit hæretica, facile respondetur, Verbum in se esse vitam, non fuisse tamen unitum corpori ut formam vivificantem, sed per modum subsistentiæ; et ideo sicut manet corpus subsistens absque anima, et humana vita, ita potuisse manere corpus unitum Verbo absque eadem vita. Unde eleganter Augustinus, lib. contra Felicianum, c. 14: *Sic mortuus est non recedente vita, sicut passus est non pereunte potentia*.

5. *Objectio.*—*Responsio.*—Contra hanc autem veritatem videntur sensisse (ut supra dixi) Hilar., in Mat., et Ambr., in Luc., ita exponentes verba illa Christi: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Et eodem modo videtur loqui Euseb., lib. 4 Dem., c. duodecimo, ubi sic inquit: *Tanquam homo corpus de more sepeliendum reliquit, ab eodem vero corpore tanquam Deus discessit*. Sed horum Patrum sententia, si (ut verba sonant) intelligatur de recessu per separationem hy-

postasis, omnino ut erronea rejicienda est, nec video probabile fundamentum quo nitatur. Nam verba illa Christi Domini, *Ut quid dereliquisti me?* longe diversum sensum habent, scilicet, de desertione per carentiam omnis gaudii et consolationis, qua acerbæ passionis pœna ac tristitia mitigaretur. Posset autem dicti Patres (ut supra dicebam) exponi de separatione quoad protectionem carnis, quod necessarium videtur in Ambrosio. Neque enim dicere quis audebit, illum existimasse divinitatem fuisse corpori Christi loco animæ; cum ergo dicit: *Cum divinitas vita sit, non posset caro mori, nisi ab ea separaretur*, necessario exponendus est per metaphoram loqui. Ad eum modum quo apud Theodoret., in Reprehensione 12 Anathem. Cyrilli, ex persona ejusdem Cyrilli referuntur hæc verba: *Non passus Deus Verbum carni unitum; sed caro conjuncta Deo Verbo, et secundum suam indulgentiam propria sustinuit. Non enim passio vel mors facta fuissent, nisi ipse permisisset. Nam si anima præsentem, non sit mors, quomodo Deo præsentem, nec solum præsentem simpliciter, sed etiam conjuncto secundum summam quandam, et ipsi soli comprehensibilem unionem, turbaret ejus templum, vel passio, vel mors?* Quæ verba ipse Cyrillus in responsione admittit. Unde necessario sunt in prædicto sensu intelligenda. Ultimo, hic inquiri poterat quæ communicatio idiomatum ex hac unione oriatur, de quo videri possunt dicta supra, priori tomo, q. 16; et aliquid addemus infra, q. 51, art. 1, circa solutionem ad 3. Rursus tractandum supererat an idem sentiendum sit de sanguine in passione effuso, mansisse, scilicet, unitum Verbo in triduo. De hac vero re dicemus commodius infra, disp. 47, sect. 3.

SECTIO III.

Utrum in morte Christi aliqua nova generatio vel hypostatica unio intercesserit.

1. Hæc quæstio non habet locum in anima Christi Domini, quia ex illa nihil generari poterat, nec nova unio in ea fieri, quia prior conservata satis erat ut Verbo unita maneret. Quanquam dubitant aliqui an fuerit necessarium priorem unionem dissolvi, et novam fieri; sed sine dubio id necesse non fuit, quia (ut diximus late in superiori tomo, q. 6) partes, scilicet anima et corpus, secundum se ac prius natura fuerunt unitæ Verbo independentem a tota humanitate. Procedit ergo quæs-

tio in corpore Christi, et duplex dubitatio in ea continetur; altera physica est, altera Theologica.

2. *Dubium physicum.*—Physica dubitatio est an in corpore Christi, recedente anima, introducta fuerit alia forma substantialis. Videtur enim hoc necessarium fuisse juxta principia philosophiæ, ne materia manserit sine forma substantiali; hac enim de causa, in universum necessarium est corruptionem unius esse alterius generationem; in contrarium vero est, quia si alia forma esset introducta, non mansisset idem corpus, quia variata forma non manet idem compositum; consequens autem est contra modum loquendi Scripturæ et Sanctorum; Joan. 19: *Hic accessit ad Pilatum, ut tolleretur corpus Jesu*; Psalm. 19: *Caro mea requiescet in spe*; unde Athanasius, ep. ad Epict. contra Hæreticos: *Corpus quidem cruciatus patiebatur, fluxitque ab illius latere sanguis, et aqua; idem tamen, quia templum Verbi deitate adimplebatur*. Et in Rescrip. ad Liberium, dixit, *eandem carnem Christi fuisse obnoxiam passionibus et morti, et affixam in cruce, et postea resuscitatam*. Similiter Leo Papa, serm. 1 de Ascens.: *Ad sananda (inquit) infidelium cordium vulnera, clavorum et lanceæ erant servata vestigia, ut non dubia fide, sed constantissima scientia teneretur, eam naturam in Dei Patris consessurum throno, quæ jacuerat in sepulchro*. Et similia fere habet Augustinus, l. contra Felic., c. 14; et ser. 3 de Ascens.: *Ossa intra sepulchri angustias paulo ante conclusa, Angelorum catibus inferuntur*; Gregorius, hom. 29 in Evangel., et alii Patres agentes de sepultura, ascensione, et resurrectione Domini.

3. *Opinio de forma corporeitatis.*—Propter hæc aliqui Theologi dixerunt in corpore Christi defuncti nullam formam substantialem fuisse introductam, quamvis non omnes eodem modo. Alii enim in universum putant idem usu venire in quavis hominis morte. Existimant enim recedente anima manere formam corporeitatis solam, eamque ad materiam conservandam sufficere. Hæc fuit opinio Henrici, Quodlib. 2, quæst. 2, quam late defendit Scot., in 3, d. 1, q. 3. Durandus etiam, in 3, d. 21, q. 2, significat eam sententiam philosophicam esse præferendam, quia necessaria videtur ad vitandum erroneum loquendi modum in hac materia, scilicet non mansisse idem numero corpus mortuum quod erat vivum, et consequenter illud corpus, quod prius fuit unitum Verbo, non

mansisse illi unitum, quia, destructo altero extremo, necesse est destrui unionem. Sed hæc sententia supponit duo principia philosophica falsa. Unum est, formam corporeitatis esse re distinctam ab anima. Alterum est, posse manere substantiale individuum corporis, in nulla tamen specie corporis constitutum. De quibus non est hic disputandi locus; satis sit dicere, veram theologicam doctrinam non posse ex his falsis principiis pendere, ut statim explicabimus.

4. Aliorum ergo sententia fuit, mansisse corpus Christi post mortem absque ulla forma substantiali. Ita judicat probabile Henricus, Quodl. 1, q. 4; tenet Marsilius, in 3, quæst. 3, art. 1, et latius quæst. 13, art. 1, qui dicit neminem antiquorum Doctorum asseruisse, novam formam introductam fuisse in corpus Christi, anima recedente. Unde, supponendo non esse in composito formam corporeitatis distinctam ab anima, omnino existimat necessarium ut manserit in materia sine forma. Qui non fundatur in principio philosophico. Neque enim existimat hoc esse naturale in morte cujuslibet hominis, sed utitur ratione Theologica, scilicet, quia illa forma vel fuisset assumpta a Verbo, vel non; neutrum autem existimat dici posse sine magno incommodo. Sed hoc postea videbimus. Nunc hic dicendi modus non videtur verisimilis, quia fingit novum miraculum sine ulla causa vel necessitate, et sine ullo fundamento. Unde mirum est quod Marsilius dicat, nullum auctorem asseruisse novam formam substantialem introductam fuisse in materiam corporis Christi, cum D. Thom. totaque ejus schola neget fieri posse ut materia maneat sine forma. Deinde, cur negabimus corpus Christi mortuum, fuisse verum cadaver humanum? Nam si hoc negatur propter solam identitatem corporis vivi et mortui, negetur etiam in cadaveribus Sanctorum introduci formam cadaveris, quia reliquiæ Sanctorum adorantur tanquam ipsamet Sanctorum corpora; præterea, supponendo (ut Marsilius admittit) non dari formam corporeitatis, hoc ipso quod anima separatur a materia, non potest manere idem corpus quod antea erat, quatenus corpus significat compositum ex materia et forma, sive introducatur alia forma, sive non; ergo negare hujusmodi formam nihil fere confert ad salvandam corporis identitatem, cum in omni sententia maneat eadem materia, non tamen idem compositum ex materia et forma.

5. *In demortuum Christi corpus cadaveris forma introducta.* — *Corpus Christi mortuum idem cum vivo quomodo fuerit.* — Dicendum est ergo, ex Christi morte consecutum fuisse ut in materiam corporis ejus nova forma cadaveris introduceretur, sicut in reliquorum hominum morte fit. Et hæc est sententia D. Thomæ hic et discipulorum ejus. Quia hic est ordo et modus naturalis humanæ mortis, quem immutari non fuit necesse. Quomodo autem illud corpus mortuum idem fuerit cum vivo, satis explicatum est a D. Thoma supra. Illud solum addo, hanc identitatem melius intelligi, si dicamus manere idem corpus numero quoad materiam, quantitatem, et omnia alia accidentia sensibilia a quibus corporis ratio vel denominatio præcipue sumi videtur. Quia prima radix quantitatis et corporeæ molis est materia; forma autem cadaveris non per se intenditur, sed per accidens introducitur, ne materia maneat sine forma, et quia illa materia retinens priorem organizationem, retinet etiam habitudinem ad priorem formam; hæc satis sunt ut illud dicatur simpliciter idem corpus. Neque enim in omnibus rebus invenitur idem modus identitatis, seu unitatis. In Christo etiam illud fuit singulare, quod fuit etiam corpus illud omnino idem ex parte suppositi, ut jam explicabimus.

6. *Dubium Theologicum.* — Occurrit igitur secunda dubitatio Theologica, quam supra late versat Marsilius; an, scilicet, illa forma cadaveris, atque adeo integra natura ex illa forma et materia composita, assumpta fuerit a Verbo Dei. Marsilius enim supra existimat, semel admissa hujusmodi forma, necessarium esse dicere, illam et compositum ex illa non esse assumptum hypostatice a Verbo Dei. Quia alias aliquid Verbum assumpsisset, quod postea dimitteret, contra commune axioma Theologorum. Quod potest confirmari primo, quia assumptio illius formæ et compositi non erat ad nostram redemptionem necessaria, et alioqui erat nova actio supernaturalis, cujus effectus statim erat dissolvendus; ergo supervacaneum fuisset illam actionem efficere. Et aliunde, nihil est quod nos cogat ad hujusmodi assumptionem asserendam. Quia ex doctrina Scripturæ et Sanctorum solum habemus corpus Christi mansisse unitum Verbo Dei, quod necessario intelligendum est de corpore, quod antea erat unitum, quia Sancti non dicunt novam unionem esse factam, sed priorem non fuisse dissolutam; ergo solum intelligunt de corpore quoad materiam pri-

mam. Et confirmatur secundo, quia, licet illud corpus manserit unitum Verbo, non admittuntur a Theologis hæc locutiones, Cadaver est Deus, vel e contrario, Deus est cadaver. Cujus rei non potest reddi ratio melior, quam Deum non assumpsisse totam naturam illius cadaveris, sed solam materiam. Nam quod quidam dicunt, naturam cadaveris esse imperfectam, et quasi per accidens, et propter aliud, non propter se, assumptam, non videtur satisfacere. Quia natura integra cadaveris non est pars alterius, sicut materia, forma, aut sanguis; sed est per se natura integra, licet imperfecta, et ideo videtur satis esse ut ex illa resultet communicatio idiomatum, sicut resultaret, assumpta natura ignis vel leonis. Unde D. Thomas hic, art. 3, ad 3, negans hanc locutionem, *Deus est corpus*, rationem reddit: *Quia tantum assumpsit corpus, prout est pars essentialis humanæ naturæ*; ergo cum cadaver, prout includit aliam formam substantialem, non possit dici pars essentialis humanæ naturæ, sentit D. Thomas ut sic non fuisse unitum Verbo Dei. Et eodem modo Richard., in 3, d. 21, a. 1, q. 2, ad 2, dicit, *Verbum non remansisse unitum carni post separationem animæ, ut cuidam toti, sed ut parti humanæ naturæ*. Et idem fere dicit Bonav., art. 1, quæst. 2.

7. Aliunde vero videtur necessario dicendum, novam illam formam et naturam compositam, fuisse assumptam a Verbo. Quod Marsilius supra probat, quia alias illud cadaver subsisteret nova subsistentia creata. Quia natura integra substantialis, ab alio non assumpta, necessario habet secum suam subsistentiam; esset ergo in illo cadavere suppositum creatum præter subsistentiam Verbi, quod videtur esse valde absurdum, et contra Damasc. et alios Patres dicentes in corpore Christi mortuo, et anima separata, non fuisse aliud suppositum præter Verbum Dei, ut Divus Thomas hic, articulo tertio, ad 3, late refert.

8. *In morte Christi novane intercesserit hypostatice unio.* — In hac re, quam a paucis auctoribus invenio in terminis disputatam, nihil novi affirmare audeo; sed censeo simpliciter asserendum, corpus Christi mortuum mansisse unitum Verbo Dei, et in illa substantia absolute et simpliciter nullum aliud suppositum extitisse, præter Verbum Dei. Et quoad hoc recte loquitur Marsilius supra, et vere dicit nullum auctorem contrarium asseruisse. Potest autem hoc variis modis explicari. Pri-

mo, si teneamus in substantiis omnino materialibus, quarum formæ non subsistunt, non esse aliam subsistentiam præter subsistentiam materiæ in qua forma existit, et per quam tota natura subsistit. Nam, ea opinione supposita, dici posset in præsentem nullam esse factam novam unionem ad formam vel naturam cadaveris; sed ex vi solius unionis antea factæ illius materiæ cum Verbo, mansisse totum illud cadaver subsistens in Verbo, eo modo quo subsistere potest. Et hic modus nullum habet in Theologia incommodum. Tamen, quia illud fundamentum metaphysicum multis videbitur difficile, adungi potest alius modus, nimirum, quamvis ex natura rei, ex materia et forma unitis, resultet subsistentia totius, cujus compositionem ingreditur partialis subsistentia materiæ, tamen, quia materia corporis Christi subsistebat subsistentia Verbi, quæ non potest esse pars, seu novam subsistentiam componere, ideo ex vi præcedentis unionis talis materiæ ad Verbum impedimentum esse positum, ne adveniente forma cadaveris resultaret subsistentia totius; et ita, quamvis talis forma de novo adveniens, non fuerit in se et proxime unita Verbo, nihilominus ex illa et materia non resultasse suppositum creatum, neque illam integram naturam mansisse per se et adæquate subsistentem in se, sed in Verbo, mediante sola materia, in qua extitit forma, solum per inexistitiam et quasi inhærentiam absque alia subsistentia. Et hic modus est etiam probabilis, et facile defendi potest. Tertio vero dici potest, totam illam naturam substantialem speciali modo unionis sibi adæquato unitam esse immediate Verbo. Qui modus videtur magis receptus et facilior, quia nullum est inconveniens quod Verbum aliquid assumpsit, quod postea dimiserit, quando illud non est per se et ex primaria intentione assumptum, sed veluti in via, et propter aliud. Deinde, supposito priori miraculo, seu supernaturali opere, rebus ipsis magis consentaneum est ut neque cum subsistentia divina alia conjungatur, quod vix intelligi potest, neque natura integra maneat sine proxima et adæquata subsistentia. Et ita, licet negari non possit quin oportuerit hunc modum unionis nova actione fieri, quandoquidem ipse est novus, et res etiam quæ unitur, nova est, tamen, quia fit consequenter ratione prioris operis vel miraculi, ideo non censetur omnino nova unio, vel veluti consequens et concomitans antiquam. Et hoc modo

facile est rationibus dubitandi in principio positus satisfacere.

DISPUTATIO XXXIX,

In duas sectiones distributa.

DE PRODIGIIS QUÆ IN MORTE CHRISTI DOMINI ACCIDERUNT.

In hac disputatione sermo est de miraculis in aliis creaturis; nam de iis quæ facta sunt in ipso corpore Christi, partim superius dictum est, partim in sequentibus disputationibus dicemus, agentes de iis quæ in corpore Christi gesta sunt. Hæc autem prodigia dicuntur in Christi morte facta, non solum quia in ipsomet instanti mortis acciderunt (hoc enim vix constare potest), sed quia prope ipsam mortem Christo jam in cruce pendente facta sunt. Ex quibus unum insigne prodigium narratur obvenisse ante Christi mortem, scilicet, solis defectio: *Et tenebræ factæ super universam terram*, in quo multa continentur miracula, ut infra videbimus. Post mortem vero varia prodigia narrantur ab Evangelistis, præsertim a Matth., quæ breviter explicabuntur.

SECTIO I.

Utrum in morte Christi tenebræ factæ sint in universo orbe, et quæ earum causa fuerit.

1. Quod Christo in cruce pendente factæ sint tenebræ super universam terram a sexta hora usque ad horam nonam, iis fere verbis affirmant Matthæus, Marcus et Lucas. Quare de hoc nulla est controversia, sed de eorum verborum intelligentia, et præsertim an intelligendum sit in universo mundo defecisse lumen solis, vel tantum in regione Judææ, quæ ibi nomine universæ terræ appellata sit. Hac in re fuit sententia Origenis, tract. 33 in Mat., quem Erasm., in 27 c. Matth. est secutus, tenebras illas solum in Judæa accidisse. Ratio esse potest, quia hujusmodi prodigia præcipue fiebant propter Judæos; ergo non oportebat signum hoc extra Judæorum fines apparere. Sicut etiam alia prodigia, scilicet, terræ motus, etc., non acciderunt nisi in illa regione. Nec verbum Evangelistarum, *super universam terram*, cogit ad aliam interpretationem. Quia interdum in Scriptura ille modus loquendi reperitur. Et confirmatur primo ex Origene, quia, si illæ tenebræ in universo orbe accidissent, notatæ sine dubio essent et

observatæ ab aliquo gentiliū scriptorū, qui eo tempore vel prope floruerunt, Strabone, Valerio Maximo, aut Plinio; erat enim res valde admirabilis notatuque digna; nullus autem illius prodigii meminit. Secundo, quia nisi multa miracula multiplicentur, non potuit illa solis defectio esse tam universalis. Quia vel facta est per interpositionem nubium densissimarum, ad eum modum quo facta sunt in Ægypto (ut Origenes putat), vel certe (ut Dionysius indicat) per interpositionem lunæ; neutro autem modo potuerunt tenebræ esse adeo universales.

2. *Eclipsis solis in morte Christi mundo universalis.* — Dicendum vero est primo, eam solis defectionem universalem fuisse in toto orbe. Hæc est communis sententia, Chrysost., hom. 69 in Matth., quam clarius explicuit Euthym., c. 67; et Theoph., Mat. 27; Hier. ibidem, et frequentius cæteri expositores; Gaudent., tractat. 3 in Exod. Idem significat Athanasius sermone de Passione et Cruce Domini, illis verbis: *Rerum natura suo sole destituta fuit.* Idem sentiunt Tertullianus, et alii quos referam, et D. Thomas supra, quæst. 44, art. 2, ad secundum. Quæ probatur primo ex verbis omnium Evangelistarum; sunt enim adeo expressa et conformia, ut temeritatis esse videatur ea restringere, aut sine fundamento in sensu improprio interpretari. Et confirmari hoc potest, quia in Scriptura hæc solis defectio occasus solis appellatur; occasus autem solis significat generalem lucis absentiam. Antecedens patet ex illo Amos 8: *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis.* Quem locum de hoc mysterio interpretantur, præter Hieronymum et alios interpretes, Cyrillus Hierosol., Cat. 13; Isidor., l. de Pass. Domini, c. 45; Tertull., l. 4 Cont. Marcion., c. 42; Cypr., l. 2 ad Quirinum, c. 23; Ruffin., in Symbolo; Eusebius, l. decimo de Demonst., c. 6; Augustinus, lib. Quæstionum ex utroque testam., q. 15; et nonnulli ex his, præsertim Tertull., de eodem mysterio interpretantur verba illa Isa. 50: *Induam celos tenebris*; et Isidor. citat etiam illud Jerem. 15: *Occidit ei sol cum adhuc esset dies.* Secundo, Dionys. Areopag., epist. 7 ad Polycarp. contra Apolophanem, refert se Heliopoli in Ægypto vidisse eam solis defectionem simul cum ipso Apolophane. Idem repetit epist. 10 ad eundem Apolophanem. Et licet Erasmus has Epistolas non recipiat, tamen apud omnes eruditos et probos

in auctoritate sunt. Rursus Tertullianus, in Apologet., c. 21, indicat etiam Romæ visam esse illam solis defectionem, quem non est verisimile scribentem adversus gentes, uti historia incerta et illis incognita. Sunt autem hæc Tertulliani verba: *Eodem momento dies, medium orbem signante sole, subducta est; deliquium utique putaverunt, qui id quoque super Christum predicatum non scierunt. Et tamen eum mundi casum relatum in Archivis vestris habetis.* Ex Græcis præterea historiographis, Phlegon., l. 14 olympiad., ejusdem eclipsis meminit, ut ipsemet Origenes supra refert; et Eusebius, in Chron., sub Tiberio; Orosius etiam, lib. septimo suæ Historiæ, c. 4. Idem colligitur ex Gregorio Turonense, lib. 1 Sacræ Histor.; Sedulio, lib. 5 Paschal.; Laetantius quoque, lib. 4 de Vera Sapientia, c. 19, refert hujusmodi universalem solis defectionem a Sibyllis fuisse prædictam. Tertio, nulla est ratio propter quam omnia prodigia facta in Christi morte debuerint intra Judææ terminos contineri, cum Christus non solum pro Judæis, sed etiam pro gentibus moreretur, necessariumque foret divinitatem ejus et humanitatem omnibus esse testatam. Quod si aliquod prodigium universale esse debuit, maxime illud quod in sole fiebat, quod est totius mundi luminare. Adde etiam ex prædictis historiis colligi, terræmotum non tantum fuisse in Judæa, de quo infra dicam. Unde illis duobus signis cæli et terræ monstratum est eum qui moriebatur, cæli et terræ esse conditorem, et tam cælestes quam terrestres creaturas Domino suo famulari, ac mortem ejus deflere, ut Theophylact. notavit. Ex quibus non solum nostra sententia confirmata relinquitur, sed etiam ostensum est conjecturas Origenis nullius esse momenti.

3. Colligitur etiam hinc non esse verisimilem modum seu causam harum tenebrarum, quam Origenes excogitavit, scilicet, quod nubes aliqua valde densæ inter solem et terram interpositæ fuerunt, quemadmodum probabile est tenebras Ægyptiacas accidisse, quæ harum figuræ fuerunt. Illa enim causa sine ullo fundamento excogitata fuit ab Origene, quia sufficiens visa est ad eam exiguam extensionem tenebrarum, quam ipse factam opinatus est. Tamen ab obscurandum solem in toto orbe minime potuit esse sufficiens. Ac deinde Eusebius, supra, ex Phlegoneo refert in eis tenebris visas esse stellas in toto cælo, quod est signum magnam fuisse aeris serenitatem ac perspicuitatem; non ergo erat den-

sis nubibus obscuratum. Quod præterea ad majorem miraculi evidentiam ita fieri oportuit. Nam si solo nubium objectu, et in parvo terræ spatio illæ tenebræ contigissent, facile existimari posset casu aliquo, et ab aliqua causa naturali provenire potuisse, ut indicavit Augustinus, de Mirabilibus sacræ Scripturæ, lib. 3, cap. 12.

4. *Dubium.* — *Eclipsis solis in morte Christi multis clara miraculis.* — Sed difficultas est in assignando modo et causa hujus effectus. Et ratio dubitandi est, quia Dionysius supra refert, hujusmodi tenebras factas esse per eclipsim, seu interpositionem lunæ inter solem et terram, in qua etiam interpositione quatuor ponderavit miracula, præter totum naturæ ordinem. Primum, quod luna objecta est soli in plenilunio, cum naturaliter solum possit hoc fieri tempore conjunctionis solis cum luna. Quo argumento utitur sæpe Augustinus, ut probet illam eclipsim miraculosam fuisse, ut epist. 18 ad Hicichium, et lib. 3 de Civit., c. 15. Secundum, quod luna paulo ante in proprio situ erat, maxime distans a sole, quia suo naturali motu discurrerat; subito vero magna celeritate retroacta est, solique objecta; ac finito trium horarum spatio, iterum eadem celeritate ad eum situm reversa est, ad quem, suo naturali motu incedens, illis horis pervenisset. Quo factum est ut, licet tempore quo duravit hoc prodigium, cælorum motus fuerint aliquantulum immutati, eo vero transacto, in suo naturali ordine situque permanserint, ac si nihil accidisset. Tertium miraculum, quod in naturali eclipsi luna incipit objici soli ab occidentali parte, quoniam tendit ab occidente in orientem; in hac vero eclipsi cœpit obscurare solem a parte orientali, quia retroacta est ab oriente in occidentem. Quartum, quia in naturali eclipsi, ea pars solis quæ prius obscuratur per interpositionem lunæ, prius etiam incipit apparere, luna in suo proprio motu velocius quam sol progrediente; at vero in hac eclipsi luna, postquam objecta soli est, non est ulterius progressa, sed retrogrediendo in suum situm recurrit. Unde factum est ut ea pars solis, quæ ultimo obscurata fuerat, prius apparere inceperit. Hæc notavit Dionysius, ut fusius explicuit D. Thomas in loco citato; et ita ipse etiam pro comperto habet, has tenebras factas esse per interpositionem lunæ. In contrarium vero est, quia sola luna non potest impedire illustrationem solis in toto orbe.

5. *Eclipsis solis in morte Christi causa*